

De Maaswerken: archeologen aan het werk langs de Maas

In het kader van het project De Maaswerken van convenantspartner Rijkswaterstaat voeren archeologen momenteel opgravingen uit langs de Maas in Limburg.

Het primaire doel van het project is om de rivier meer ruimte geven in tijden van hoog water. Maar ook zullen er nieuwe natuurgebieden verschijnen. Voordat gebieden grootschalig worden afgegraven en opnieuw ingericht, vindt archeologisch onderzoek plaats. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is voor dit onderzoek de bevoegde overheid.

Landschapsarcheologie

Het bijzondere van het archeologische onderzoek in de gebieden van De Maaswerken is de omvangrijke schaal ervan. Met het afgraven van de oevers van de Maas zijn honderden hectaren grond gemoeid. Grote delen van het woon- en leefgebied van tientallen generaties mensen zullen voorgoed verdwijnen. Mede om deze reden heeft de Rijksdienst besloten tot het uitvoeren van grootschalig, landschapsgericht archeologisch onderzoek.

Een van de kenmerken ervan is dat archeologische vindplaatsen zoveel mogelijk in onderling verband en in samenhang met het omringende landschap worden onderzocht. Een traditioneel onderzoek gericht op het opgraven van enkele vindplaatsen, 'losgeweekt' uit het oorspronkelijke landschap, streven we niet na. Vanwege de aandacht voor het landschap werken de archeologen nauw samen met fysisch geografen, bodemkundigen en archeobotanici.

Inventariserend veldonderzoek

Het Limburgse Maasdal was voor archeologen lange tijd een grotendeels onbekend gebied. Alleen bij Maastricht waren de nodige opgravingen verricht, voorafgaande aan de aanleg van nieuwbouwwijken en industrieterreinen. Maar van het overgrote deel van het Maasdal waren alleen losse vondsten bekend. Een goed beeld van wanneer en waar mensen in het gebied woonden en hoe zij het landschap gebruikten, was er niet.

Naar aanleiding van de plannen van De Maaswerken zijn sinds 1995 talrijke onderzoeken uitgevoerd. De eerste stap was het maken van kaarten. Op deze kaarten is aangegeven waar de kans op het aantreffen van archeologische vindplaatsen het grootst is. De kaarten zijn gebruikt als richtlijn voor de tweede stap, het inventariserend veldonderzoek. Als onderdeel hiervan zijn op akkers zoveel mogelijk vondsten verzameld. Op plaatsen waar vindplaatsen mogelijk onder een laag klei of zand liggen, zijn boringen gezet. Kleine fragmentjes aardewerk, vuurstenen splinters, houtskool en stukjes verbrande leem in de boringen vormen vaak een aanwijzing voor archeologische sporen en resten in de ondergrond.

Verder zijn tijdens het booronderzoek kenmerken van de bodem zo goed mogelijk beschreven. Kennis hiervan is niet alleen van belang om te kunnen begrijpen waarom mensen op sommige plaatsen woonden en akkers aanlegden, en op andere plaatsen niet. Ook kan aan de hand van de opbouw van de bodem worden vastgesteld hoe de Maas in de loop der tijd het landschap steeds weer veranderde. Het landschapsgerichte onderzoek heeft mede tot doel om de deze veranderingen goed in kaart te brengen. De dynamiek van de Maas heeft immers grote gevolgen gehad voor de staat waarin archeologische vindplaatsen langs de rivier zijn bewaard.

Op basis van de bevindingen van de karteringen en boringen zijn bij Borgharen, Itteren, Aan de Maas en Koeweide proefsleuven gegraven. Ten noorden van Venlo is dit gedaan bij Lomm en Well-Aijen. Verkleuringen in de blootgelegde vlakken geven de plaatsen aan waar de gebinten van boerderijen en bijbehorende gebouwtjes hebben gestaan. Ook zijn er greppels gevonden die verband houden met het gebruik van het landschap in de omgeving van de woonplaatsen. Op andere plaatsen zijn er aanwijzingen voor het begraven van doden in de vorm van crematieresten en scherven aardewerk van urnen.

De resultaten van het veldwerk wijzen erop dat de oevers van de Maas rijk zijn aan archeologische vindplaatsen. Ze dateren voornamelijk uit de late prehistorie, maar ook uit de steentijd, de Romeinse tijd en de middeleeuwen. Sporen van nederzettingen en grafvelden zijn vooral bekend van de hogere delen van het rivierlandschap, van plaatsen waar minder gevaar voor overstromingen bestond.

Ook is duidelijk geworden dat de Maas een deel van zijn sedimenten, met bijbehorende archeologische sporen, heeft geërodeerd. Op andere plaatsen liggen archeologische sporen en resten verborgen onder een laag van klei of zand van de Maas. Deze sporen en resten zijn in de regel goedgeconserveerd.

Opgravingen

Inmiddels is de fase van inventariserend veldonderzoek afgerond in de gebieden van De Maaswerken. Op basis van dit onderzoek selecteerde de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gebieden voor opgraven en archeologische begeleiding. Bij Borgharen zijn de opgravingen inmiddels afgerond, waarbij onder andere graven uit de vroege Middeleeuwen en een uniek paardengraf uit de zeventiende eeuw aan het licht zijn gekomen. Bij Well-Aijen zijn in 2010 sporen van laat-prehistorische huizen opgegraven in een nog grotendeels gave landschappelijke context. In 2011 gaan archeologen aan de slag met het opgraven van mesolithische kampementen op een diepte van 1 tot 2 meter onder het huidige maaiveld. Daarbij zal de aandacht tevens uitgaan naar minder vondstrijke gebieden in de omgeving van de kampementen.

In Itteren zijn de opgravingen klaar. Archeologen hebben daar delen van een nederzetting uit de late prehistorie, een grafveld met laat-prehistorische en Romeinse graven en mogelijk een heiligdom blootgelegd. Maar ook zijn er zones met een lage dichtheid van archeologische sporen en resten opgegraven. Op enkele plaatsen zijn sporen zelfs vrijwel volledig verdwenen als gevolg van erosie door de Maas.

Natte archeologie

Een bijzondere plaats neemt het onderzoek van oude Maasgeulen in de lagere delen van het landschap in. Hier kunnen in de nabijheid van nederzettingen dumpzones van afval of (bijzondere) metalen voorwerpen worden verwacht. Maar ook herbergen oude geulen mogelijk de overblijfselen van schepen, visvoorzieningen, bruggen, voordes of steigers. Verder zijn lagere, nattere delen van het Maasdal belangrijk voor het aantreffen van plantaardige resten. Door ze te onderzoeken en te dateren, kunnen uitspraken worden gedaan over hoe de vegetatie er vroeger in het Maasdal eruit zag.